

206 F 125 Nov. 8

171412

БЕСЕДА

Подјун. еремског Јована Субботића у осмој седници србског народног сабора у Карловцима 3. апр. 1861.

У дебати о XV. пункту одборског операта говорило се о државној свези војводства у части са краљевином Угарском, у части са троједином краљевином славонско-хрватско-далматинском.

Мени се чини, да још једно одношење има, о коме у овом обзиру говорили нисмо. А то је одношење целе војводине к споменутој тројединој краљевини.

И опет држим ја, да је ово питање најважније за нас, и да га не смемо са ћутањем прећи. Често ради и молим славни овај сабор, да ми внимање своје покљони, док мисли моје о овом предмету не изложим.

Слово моје можда ће сада и без слободности прозвучати, али одрећи неможемо, да може време доћи, кад нам неће неугодно бити, да га у актима сабора овога нађемо.

Гледају пак да стрљење наше ненацрпим, и обећавам, да ћу ма и у пола мога слова сјести, како пријатим, да ми говор мој није у стању много уваженог внимање наше задобити.

У првом мом слову изложио сам три оне идеје, које наш народ у овим земљама створити, искупити и оживотворити могу: а то су јединство народа србског, свеза са сродном браћом у Славонији, Хрватској и Далмацији, и конфедерација са другим угарским народима под круном угарском.

Ако несачувамо јединство народа, престаћемо бити народ и постаћемо само србски обитатељи жупаније, дистрикта или области, као год што и сада нисмо овамо као народ познани, него као србски обитатељи постојаше србско-банатске области.

Ако се непридружимо оној браћи, која у Славонији, Хрватској и Далмацији живе, нећемо верујте ми дуго постојати; што смо имали за прошавши десет година у једном виду, имаћемо га за долазећи десет година у другом; мјесто војводине њемачке, добићемо војводство мађарско.

Али да можемо силе своје развити, да можемо цјел своју постићи, да можемо створени и искупљени живити, нуздан нам је дух животворећи, а то је уставна слобода.

Ми кад тражимо своја права, неможемо одрицати туђа; кад жељимо снагу своју скупити, не тражимо обшту умалити; кад идемо за слободом, не треба да се удаљавамо од онога храма, кој је она код нас и за нас већ дигнула, и у коме већ од више векова живи.

Овај храм слободу јест стари угарски устав; ова обшта снага јест државна сила краљевине угарске и сдружени земаља; ова права јесу света права свете круне угарске.

Но изражај јединства народа, јесте сувише абстрактан; допустите, да га на земљовиду направим, да фигуру пред очи добијемо.

Овај народ србски живи у граници хрватској; личкој, оточкој, огулинској, сљубској, првој банској, другој банској регименти; у славонским жупанијама: пожешкој и вировитичкој; у војеној покрајини: градишкој и бродској регименти; у Срему и покрајини: варадинској регименти; у доњој Бачкој и шајкашном батаљону; у Банату: торонталу, вршачком окружју, и у војничкој покрајини, наиме у регименти њемачкој и србско-банатској.

У овима се предјелима он као народ станио, у тима је покрајинама своју милитарску организацију добио, у тима земљама и данас у већим масама живи.

По овој фигури за народ србски, који у овим покрајинама живи, нистем ја јединство, кад о јединству народа србског као кардиналом праву говорим.

Што се пак тиче оних Србаља, који изван овога округа стоје, ти могу истина сва ова права привилегијална уживати, која црквену и просветну свезу сачињавају, али почем су се од тјла народа одвоили, немогу искати, да се и она права, која политично-областно тјло састављају, и на њих рашире. —

У овим покрајинама насељени Срби припадле же скоро у полу римско-католичкој цркви; али будући да су сви потомци оних Србаља, који су политична наша права задобили, и будући да вјера овакова права неуклада, то се на ову разлику у вјери обзирати не можемо.

Да су пак сви Срби потомци оних старих Србаља, који су права наша навојевали, то ће сваки по себи знати, ком је повната историја ових Турцима опустошених предјела. !

Доцније су многи Срби западној цркви прешли,

али је број исповедатеља источне цркве још и године 1790. и то и у самој вировитичкој жупанији, где су сада ваљда најслабији, знаменито већи био, као што акта народног сабора од 1790. потврђују.

Ови су Срби истини западној цркви прешли, али јесу ли тим она политична права изгубили, која су им дједови и прадједови крвљу својом придобили? Ћсу ли тим престаји бити део онога на рода, кога су прије били? Нису, зашто нису!

И овде подижем глас, и изричем истину, која је и досад постојала, али није као што заслужује призната била, но којој ће прбствта и дух садашњег века праву њеву свјетлост повратити: Србљи у овим покрајинама, који су тецајем времена западној цркви приступили, остали су Срби као и они други — задржали су сва политично-публична права као и они други, и чинили су и чине у овом обзиру сви један политичан србски народ.

Истина је, да су се по духу тога нама непријатељског времена они престали Србима звати; истина је и то да се Србима и неће да воу; истина је напоследку и то, да се братска љубав измеђ нас умалила и мјесто ове отуђење заузело; али оне ли, може ли то отуђење на свагда постојати, треба ли то раадвљење и надање да постоји? Неће то, а и неможе, а и не треба то да буде.

Шта је дух онога времена понаврно, то дух садашњег иде да исправи; оваки и с нама и с њинове стране, ком се прилиа, згода и начин даде, ваља да се на свију сила потруди, да тај грех прошлости спере; литература, дрва, школа и јавно слово, треба за најветији задатак да сматра, да први и реду своје право поврати, синове једне матере побрати, браћу једнокрвну намири, ологу и са слогом снагу, а са снагом срећу обшту доведе.

Или зар код Мађара католика и евангелика не је било врзости?

Зар се католички и лутерански Нџци мноу гонили и нападали?

Та тамо је и много горе било, него код нас, тамо су браћа братску крв у отегодишним тако да рекнем грозним опустошительним и истребителним ратовима прољвалили; да сад? Сад, кад је сјајна идеја народности на европејском небу синила, сад је то престојало, сад се то заборавило, сад једна страна другу не само у обштим политичним и народним потребама, него и у особитим вјероисповедателним гледи да подупре и подпомогне.

Пружимо дакле браћи братску руку, признајмо ми њих за рођену браћу, па ће и они нас радо за такову признати; изрецимо да су и они Срби; па ће и они ово дјело име за калаш заденути; изјавимо да су ова права наша и њинова, па ће их и они пригрлити и као своја с нама заједно братити; — будимо једно над смо једно. —

А да и они са своје стране ту потребу јединства осећају, то се из свега види; у свему што чине у овом обзиру видим ја, а видиће и сваки, који о томе мисли то, да траже пут, којим ће у храм јединства и братинства доћи.

Раширимо ли на суерет руке, освјетлимо стан наш, украсимо храм наш народни, да ово превисоко дјело сједињења народног, са највећом славном прославио.

Рађа се питање? имамо ли ми право искати, да се грађанска част војводства нашег са другим означеним покрајинама састави?

Ја држим да имамо.

Јер Знамо да је нашем народу осигурана сопствена област у овим државама, у којој ће као народ под сопственим магистратима независно ни од комитатске власти, но само од Нџвог Величества цара и краља живити. Ово је и овај славни сабор признао и усвоио.

А кад је тако, то онда искајући да се ова област са опима другима скопча, ништа друго не чинио, него нистемо, да нам се дано право одржи и у живот приведе. А може ли ко и досумњати, да ми то право немамо?

Но рећи ће ко: да војводство за себе стоји, од прилике онако како је пре 27. дек. прошле године стајало, онда би и могли искати, да се само са другом браћом и осталим областима присајединио; али је сад војводство са Угарском сјајело, па се више одвљати не да.

Ја са моје стране примљчавам, да у смислу права ми пре 27. дек. пр. г. и послѣ тога данана једнако стојимо.

Правитељство је и у среди XVIII. вјека, крајне од србске области узело, и под управу угарску и хрватско-славонску дало; али је ово без питања србскога народа било, остало је чистим дјелом, и није се никад правом начинити могло.

С тога је право народа србског 1848. од правитељства одма припознато било.

Место је тако и 27. дек. пр. год. правитељство после 20. окт. исте г. уставног нашег владатеља војводство србско од части под управу угарску, од части под хрватско-славонску подложило, али се ово и опет без питања народа србског обило, истои као што дјело, нити може у погледу на нас правом постати, док се уважним уговором правом неначини.

Зато и само правитељство и сви ми данас држимо да војводство постоји, премда му је област под страну управу подложена; зато и Нџг. Величество премилостиви наш земаљски господар још наслов великог војводе војводства Србије има; зато смо и ми сад овде скупљени, да изравнимо жеље народа нашег, како да му се привилегијална права његова одрже.

Ако ми сад на то спојење пристањемо и дјело од 27. дек. пр. г. за право признамо, онда је наравна отвар, да земљиште на ком смо пре 27. дек. стајали, губимо; онда ми за себе, али не и остали неваступљен обдѣ народ, право губимо искати, да се ова област, са другим народи наше области присаједини: — докле, док то не буде, стои ово питање данас на овом истом земљишту, на ком је и пре 27. дек. пр. г. стајало.

Неће то право угарска дијета никада припознати? Неће нам Мађари то сједињење никада допустити?

Може бити да неће; и по свој прилици да неће; али прво и прво ми нисмо овамо позвати и послати, да питамо хоће ли угарска дијета право наше признати, и шта ће нам Мађари допустити, него да кажемо, каква привилегијална права народ наш има, за која жељимо, да нам се одрже; Друго ми нисмо никад вредност и постојање наших права пресуди угарске дијете и мађарског народа доложили, ер нити су их нам они дали, нити смо их никад за судије признавали и уговорили; а треће ми не смемо Мађаре и њинову дијету за судије наших права поставити и пријмити, јер онај час, кад то признамо, нерадно ништа друго, него деремо привилегијалне дилеме и бришемо праву народа.

Толковатељ права наших јесу уговарајуће стране, цар аустријски и краљ угарски с једне, а народ србски с друге стране у сугласном договору; а што се примања права наших на угарској дијети каса, то је праву краљевском одговарајућа дужност земље, коју ако не испуне Угри, пређају право свога краља, али добијена права трећег морају недодирнута остати.

Ми дакле не само да имамо право, да се са другим областима, у којима народ наш живи, сдружимо, него имамо и право, данас у овом сабору изражити, да жељимо да се то учини; стојимо дакле подишно на законитом земљишту, па зашто без нужде, на штету своју да га сами остављамо?

Што се тиче савеза са Хрватском и Далмацијом то морам пријмити, да је овај савез послѣдница предидућег сједињења са другим нашим народом изван војводства живелим.

Ови у Хрватској и Славонији живећи постоје већ у свези са Хрватском и Славонијом, нити желе ову раскинути, нити треба да је раскину, нити ми имамо пута искати да је раскину, нити се чија права вређају, ако се нераскине.

Ова свеза са Хрватском и Далмацијом непротивна се правима, која угарска круна на нас има, јер будући да су и ове две краљевине државе круне угарске, то свеза наша са њима право то ни у чему не дира и не мља; оно остаје једно и исто, цјело и неповређено, и добитак је на обдѣв стране.

Народи једни скупљају се у једно тјло, а круна добија мјесто две три незадовољне фракције народа, један, задовољан, усрећен народ, које је највећи добитак.

Но питаће ко: то је све лјво и прекрасно, и то је природно и добро, али имамо ли ми права и пута то желити и искати?

Ја се нисам никад рад с правом пута, са земљишта православних начела укљонити.

Ми смо прво у споменутом највишем патенту од 18. нов. 1849. године повлашћени искати, да се ојој области придружимо, којој жељимо.

А искајући савез са Хрватском и Далмацијом ништа друго не чинимо, него жељу ту изражавамо.

Друго пак, ми смо позвани овамо, да предложимо гаранције, које за одржање наших права и народности за нужне држило.

По овоме имамо право све оно доклати, што гаранцију ту даје, а браћо уgarsке круне не пређа.

Да ова свеза са Хрватском и Далмацијом право свете круне угарске не вређа, то сам мало час изложио.

А да гаранција наших народних права и народности достојни јединствено у томе савезу, то ћу сад покушати доказати.

Операт одборски, који се овдје ово дана претресао, излаже начине, којим мислимо, да се гаранција за нашу народност оснује.

Начин тај, уколико сам ја схватио, састоји се у обиле у томе, да се област војводства, аутономија областна и значајност српског језика у тој области као фундаментални уговором законом у акта дијетална уведу и признају.

Опростите ми господо моја, што ми слабе смле духовне не допуштају у овој гаранцији гаранцију наћи.

Колико сам до сад у историји читао, колико сам по свјету примљивао, видно сам увијек свагда, да гаранција, која на папиру стоји, на било то акта интернационална, било дипломатична привилегијална, било акта дијетална, ако је снага уговарајућих не подупири, остаје увијек једнака, јртво слову, милост старијега.

Ја вјерујем дајемител мађарског народа припошати; Мађари су великодучан, поштан и карактера пун народ; они се тим од многих других одликују, што законе своје љубе, пазе и за свете држе.

Али како људи тако и народи, нису анђели; често се мисли мљвљују, често сопствена корист, бистрину разума замути; често политика правду надкрили.

А друго, ми ћемо увек с правитељством послати; а правитељство остаје правитељство, на било немачко, било мађарско, било српско; правитељство свако има свој начин, оно што му је неудасно уклонити, закон, ма и најјаснији, обилни, успавати, превратити.

Али ту је дијета, па ће она устати, да светињу закона брани!

Хоће, кад год то у интерес већине засече, али хоће да се и онда тако заузме, кад се о интересу, који су већини самој негодан, узради?

То треба најпре да видимо, па док се противно не докаже, да јој верујемо.

Пристаћу радо са онама, кои веле: верујемо, док се о државном не уверимо.

Али неће ми нико заштити, ако прошлост за савјет увнштам, ако у прошлост као огледало будућности погледим.

Добро је и треба један другом да вјерујемо; али гдје се о стварима ради, које се на свагда изгубити могу, ако се први пут у ври преваримо, држим да би лакомисленост била, кад неба искуство запитала, шта нам ово савјује.

Како је дакле досад бивало?

У актима дијете стоји углавном, да нам са ова привилегијална прана, која се са основним државним законима не сударају, сачувана садрже?

Јеси то тако чњено?

Није!

Нећу питати, ко није чинио: један ће рећи: правитељство немачко, други правитељство угарско; нека буде или једно, или друго, или обоје: али то стоји, да је овај закон остао само на папиру.

Само питам, зар никакве дијете од оно доба није било? Било је и више дијета, али је ова у пек ћутала, ћутала и онда, кад је из свега гласа викала на оне поране правитељства, којима су се интереси већине дирали.

На тако је било и са ретерентима код нацидарије, и коинвалума; тако и у стварима прве и школе и т. д.

Ја дакле мислим, да ми карактеру и лојалитету мађарског народа нећемо никакву обиду нанети, кад грађани и други фактор гаранције, онај, који сопствена снага има.

А како са овим стоимо, кад се од другог народа одцепимо?

Да видимо.

Снага војводства лежи у његовом представништву.

Представништво ово наше биће областна скупштина војводства.

Нећу и несмем много о овоме разговарати; али кад помислим, да ће у овој областној скупштини половина, а можда и више интелектуалног елемента бити; кад видим, да нам овај интелектуални елемент није свој, није одан, него шта више противан; кад расудимо, колика вештина, колика духовна снага, колико господство, колико богатство, колика енергија у сусудству нашем стоји, која ће радо и владом овом интелектуалном елементу у помоћ пристати, која ће лојда за задатак свој сматрати, уилви тога елемента осмисли и умножити: онда мислим, да ми се барем лако опростити може, што у овој гаранцији интутрашњој баш никакве, ама никакве гаранције невидим, и што мислим, да ће нас лед бити, од куд се ми надамо, да нас сунце грије.

Кад буде права наша јаса од преко 2,000,000 људи једнога елемента, једнога језика и једних интереса подупира, онда, али онда само можемо рећи, да гаранцију за ова права имамо.

Једина гаранција наша лежи дакле у цјлости народа, и у свези са рођеном браћом у Славонији Хрватској и Далмацији, која изостати неможе, ако се овоме у цјлости народној да одржимо.

А да ми позиву нашем, необавирући се на то, шта ће ду нам Мађари дати, и сад кад ове предлоге чинимо, одговарамо, увијек свики, јер тешко да једног у овом сабору има, који би тврдо упрен био, да ће нам угарска дијета све што смо предложили, одобрити: па кад нам је то задатак, зашто да га подпуно неизвршимо, па шта Бог да?

А најпосле иште и сав дух овога вјка, који сродне елементе непреодољивом силом у једно привлачи, да нас у јединство са рођеном браћом иште, и налаже сваком мудрој државном мужу и твау, да се таковом тим оправдаоном захтјевању без највеће нужде не противи, а од такве нужде, која би државу принуђавала, овом нашем захтјевању на пут стати, ја с моје стране у Угарској ни слике не видим.

У државним одношњима има политика толику

исту силу, колику и правда, у прелазним временима и пећу.

У садашње време не треба да Мађари само питају гдје су вам артикули дијетални, гдје су вам дипломатички привилегијални, гдје су вам права? — него шта здрав, времену сходна, правди одговарајућа политика свјуте, јер знамо да је ивице много појешта но захтјевању политике у право ући морало, што никаквог закона за себе, што је много законе против себе имало; знамо да дух времена не само нова права доноси, него и нове државе ствара.

На последу држим за дужност опоменути овај славни сабор на закљученије мајске скупштине, која је свезу са Славонијом, Хрватском и Далмацијом изрекла, мислећи, да ће овај сабор за дужност своју држати настојати, да се ово закљученије обиле наше сродне скупштине оживотвори.

Што се најпосле савеза са угарском краљевном, конфедерације са другим народима свете круне угарске тиче, ту се и ја са овима слажем.

Право оне круне, под коју смо ми главу преклонили, кад смо овамо дошли, треба сви за свето да држимо и да га одржимо.

Добро наше државно ниште, да под овим уставом, који су наши оvdје од ископи ивице Срби с другим угарским народима у течају времена обрадовали, за ком смо ми толике жртве приносили, останемо и сад благодети његове за она жртвоуживамо.

Државно твао Угарске, које уд и ми чинимо, треба да цјло одржимо.

А то ће бити, кад будемо имали једног владатеља, једно средоточно правитељство, једно законодавно твао, и ако је баш пуно, један највиши суд, премда ја ово последић за јединство државе за нужно не држим.

Све ово полагамо ми у операту саборном; све ово остаје неповређено, и ако се ми са другим нашим народима, са Хрватском и Далмацијом сајединимо.

Но можда ће не занети за једну рвч, коју сам мало пре употребио, за рвч конфедерација са другим угарским народима.

Господо моја, ова рвч садржи у себи будућу систему државну краљевине угарске.

У угарској држави постоје четири велика народна тваа, која ће прв или после подпуно равноправност политичну захтјевати и добити.

Докле год у Угарској централизација у мађарском елементу постојала, неће бити државног равновесија а без равновесија нема сталности, без сталности нема дуготрајног обстојања.

Мора ће се дакле, та пре, та после ово равновесије потражити, а то се само политичном равноправношћу, конфедерацијом угарских народа пројавити може.

И тако после свега овог чиним ја предлог овај:

Да саборъ овај изрази, да ми признавајући јединство угарске државе, жељимо да се са другом равноправном чашћу народа нашег саставимо, и са Славонијом, Хрватском и Далмацијом сајчашмо.

ПЕТАК ПОСЛАДАН

Биспопсва вьигонечатња у Новом Саду 1861.

БЕСЕДА

архимандрита Никанора Груића приликом отворања народног сабора 21. марта 1861.

Почитујући узаймно поверенј за душу свакогъ договора, и желећи, да и ми, кои смо се скупили овде, съ њиме започнемо, и завршимо дѣла наша, молио би и молимъ славни саборъ, да ми се дозволи прословити у то име неколико искрени реча према оногъ одушевљивомъ говору, којимъ е отпорно и благословно св. патрирхъ почегакъ, а проклео сваку себичностъ данашнѣ народне радѣ наше.

И писамъ устао да говоримъ овде као архимандритъ крушедолски, кои по положаю своје има њѣжни и свети освртани и призора према личности св. патрирха. Я сам устао да говоримъ, и говоримъ као архимандритъ србски, или по речма св. патрирха, само као Србинъ, и као члан овогъ србскогъ сабора, кои почитуе данасъ у св. патрирху свога саборногъ предсѣдателя.

Повѣренъ оно, съ којимъ е поздравно св. патрирхъ као саборни предсѣдатель све насъ, достойнике, посланике и заступнике народне, налази одива у моимъ прима... и я мислимъ, да гласъ тогъ одива мога неби произвео ни у чимъ прима немилига и неповольнога осећања, шта више, надъ би замолио, да ми се допусти наввити тай одивъ мой овде предъ целимъ овимъ саборомъ, тако држимъ, да неби било никогъ међу нама, кои неби пристао на то, и неби зажелю, да се израви не само у овомъ момъ промукломъ гласу, него и у ясномъ гласу свию повѣренѣца народни и цѣле ове народне слупитине узаймно искрено повѣренъ према постоянномъ бранителю права народни и саборни, многозаслуженомъ предсѣдателю нашемъ. (Живно, тако е, ми молимо.)

Те речи „што е, живо“ узимами я сл. господо србска, као сведоке изьявљивогъ заедничкогъ повѣренѣ нашегъ према св. патрирху (живно), али я их узимами још и као заеднички изражаи њѣжности наше према оној њѣжности, съ којомъ насъ предсѣрета св. патрирхъ радујући се, што е доживио, да насъ као отацъ синове види овако скупљиве око себе. (Живно...)

Я незнамъ имамъ ли право, што тако толмачимъ то одушевљивѣ наше; (право, право) алъ мислимъ, да и ми имамо много узрока радовати се и радостъ нашу изьявити, што нисмо остали у данашњимъ околностима времена безъ старогъ патрирха нашегъ, кои у постоянной и извѣстной любви према роду, у постоянной и извѣстной обрани права народни, у постоянной и извѣстной желѣи видети обезбѣвену будућностъ народа свога на најмлажемъ одъ насъ ни даданасъ још неуступа. (Живно.)

Нѣга Богъ нисе оставио међу нама; нѣга е Богъ, као што е рекао врло вродно г. епископъ бачки у јучерашњој наздравци својој, управо поклонно и послао нама за све непостояне и неизвѣстне дане наше. (Тако е, живо.)

А што се тиче туге нѣгове за оногъ браћомъ, кои нису овде заступљива, я тако држимъ, да ми међу нама нема никогъ, чия душа неби била у о-вој тренују одѣна, чия срце неби било ожалашћено, чия радостъ неби била замућена, што нема међу нама по речма св. патрирха ни оно браће наше, кои изванъ войводске области по Угарској, Срему, Славонији, Хрватској и Далмацији живу, ни они храбри народни јунака, кои по войничкој крајини одъ Велебита до Домогледа данногъ на страши стоје; а едни и други у пуној свести народности своје с единакимъ одушевљивѣмъ, као и ми, заузимаю се и боре свакомъ приликомъ за болю судбу народа свога и за сретнију будућностъ нѣгову. (Живно...)

Оне ли то тако остати, може ли и мора ли то тако остати, я небу, а писамъ ни пованъ да то пресуђуемъ; алъ тако мислимъ, да ми, кои смо се скупили овде, можемо признати и одобрити св. патрирху, што е нашао, као што се изражава, према данашњимъ тежкимъ околностима времена

за добро и савѣтно пристата на то, да се скупимо и овако, као што смо се скупили. (Живно.)

А да се можемо обаврети изъ овогъ сабора нашегъ са споконномъ савѣтѣмъ на предке наше, да можемо погледати съ образомъ у очи сурвренѣца нашиха, и да можемо поћи съ утѣхомъ рекомъ на сусретъ потомству нашемъ, морамо се заузети и упети овомъ приликомъ изъ свию силу наши, да у речи, коју ћемо изрећи у користъ народну цару и Држави, уреди речъ целогъ народа (живно) и да се испуне у желѣма нашима желѣ целогъ народа нашегъ. (Живно...)

Но желѣ сл. господо србска, као што сви знамо, могу бити праведне и неправедне, умѣрене, и неумѣрене, унутне и неунутне... и као што су оне у првомъ реду пробитачне и благословенне и за поедине люде, и за цѣле народе; тако напротивъ неунутне, неумѣрене, и неправедне, ако се и испуне у своимъ околностима времена обично нису ни за кога одъ постолне и дуговѣчне користи. (Тако е.)

По вѣчномъ промислу божињемъ ушло е у природу свестну и безсвестну потајно нево, али и постоянно начело, по коме природа и сама освети сваки недостаточни, грешни, и преступни коракъ свой. Тако и неунутностъ свака мора напоследку сама себе смлатити, неумѣреностъ сама себе сартти, неправда сама себе саранити, да надъ гробомъ њѣнимъ и надъ пустотинама дружино њѣне пре или после, али најпосле за цѣло светкуе правда побѣду своју. (Живно, живо...)

То природно начело непрестает истина за насъ, кадъ станело са желѣма нашима према другима;... али негуби се оно изъ природе ни за друге, пад стое са желѣма своима према нама. (Тако е.)

Па оветъ у међународномъ животу и дотичаю, где еданъ народъ одъ другогъ има шта желити искати и тражити, еданъ другогъ има шта поупитати, уступати, и давати, облаче народи често себичностъ своју у одѣну искрености, и даю јој обликъ правде, да зрѣнама тогъ облика засвѣе очи еданъ другогъ, и да тако лажше наведу еданъ другогъ на странпутицу, на којој надмудрени оне ли неће ли, мора служити себичној користи онога, кога е надмудрио. (Тако е, живо.)

И то е кадицадъ и често, а може бити и данасъ узрокъ непостоянству мира, комешаню и тревню, замршанѣма, распрѣма, окрѣпама, и многоме алу међу народима, кое им смета, да немогу живити еданъ съ другимъ у миру и любви, и немогу напредовати еданъ породъ другогъ у ономъ савршенству, кое имъ е Богомъ намењено. (Живно.)

Я писамъ радъ и немислимъ никоме престати суда у данашњимъ народномъ питању; али ако би дошло до изражавања желѣ наши, тако мислимъ и држимъ, да би се могли сложити сви у овомъ начелу: неупосити у заклеваниа наша овомъ приликомъ ништа, што би било неправо према другима; алъ и непристаати одъ наше стране ни на шта, што би било неправо према нама и потомству нашемъ. (Тако е, живо.)

Тогъ начела правде држаћемо се ми у пошу нашемъ, ако се уздржино у заклеваниу нашемъ оногъ основа, кои намъ е естетвованъ, оногъ правца кои намъ е повученъ, и они граница кое су намъ означене... Кадъ би насъ садъ запитало сл. господо србска, где? шта би ми одговорили? (Одговоръ: у привилегијама нашима.)

Бетъ, у привилегијама нашима имамо ми за све оно, шта намъ се у цѣма у обећава, да е, повлађуе, или потврђуе, дакле за све оно, што можемо желити, искати, и тражити за народ наш у овимъ земляма, правни основъ и правац и правне границе, а у овима законито емство за унутностъ, умѣреностъ и правду свега овога, што би поднели с те точки највишней нашой државној власти.

О самимъ привилегијама нашимъ и о важности садржаи њѣнога некъ мудруе како ко оне, некъ говори шта ко оне, некъ окреће и наврѣе смисло

речи њѣмни како коме болѣ иде у рачуль... ми их одъ наше стране неможемо сматрати никада за пене влативимъ словима изшаране и украшене старинске нацире, кои су наменѣни били у пореклу својме, да предцима нашима, као подорастлој деци внутрашнимъ леномъ и сполишнимъ красотомъ својомъ заварѣоу очи на неко време. За насъ су били, и биће привлеклие наше, дождо се не испуне, вѣчати и свети, као што се изражава св. патрирхъ, уговори, учинѣни међу предцима нашима и суверенимъ господарима ови земляма, на кое е пристава, и којима е обѣзала по праву и слободной вољи една и друга отрана и себе и потомке свое.

По себи се разуме, да ти тако учинѣни и примлѣни уговора нисе могла една страна од друге ни обманомъ замамити, ни подлѣмъ намолити, ни силомъ отети.

Да шта имъ е дало повода? Има у животу народа часова, незнамъ како би их управо назвао, часовима слабости, или стране, или неприлика, или але слутѣи, али има у животу народа зацѣло таки часова, у којима народи и у пуној свести своје снаге осећаю у потаи, да безъ помоћи еданъ другогъ немогу напредовати у животу и у намерама своима.

Небу казати, да су приморали суверенне господаре ови земляма таки часова, — али зацѣло су били неповольни и негодни замршан у држави и изванъ државе, што су имъ дали повода, да позову предке наше, у помоћъ противу свој неприятеля, и да имъ тога ради обећаю и светчанамъ уговорима осигураю слободу живота политичкогъ црквеногъ, и народногъ у своимъ земляма, и у овима, кое би отели одъ неприятеля заедничкимъ оружѣмъ своимъ; а предцима нашима стало е било за тимъ, да пристаю на те уговоре, и да помогну свршити силу обштегъ неприятеля, и одбити общиту опасностъ одъ себе и одъ народа угарски и аустриски.

Збогъ едногъ и истогъ узрока годила е, и морала е годити едвано та међусобна погодба едной и другој страни, и суверенимъ господарима ови земляма и нашимъ предцима.

По несретной оној крили князя Лазара и најодушевљивѣи србски јунака облеженој битке косовској, остали су предци наши мало по мало у својој држави безъ своје државе, у својој земляма безъ своје землѣ.

Сноменъ прошлости, и неправде, кои имъ е учинѣни, изводило е у памети и у срциу њѣновомъ постоянно теженъ на повратакъ изгубљене народне самосталности, и люто и све люће угвѣтаванъ турско подивало е то теженъ, да неопосити никада у прима њѣновима.

Свака дакле прилика, коя се подударала, или се покаивала, да се подудара съ тимъ теженѣмъ њѣновимъ, била им е као озебломе арака сунчана, добродошла, и едвздочеканъ био имъ е сваки оној гласъ, кои е додавао надежди њѣновој нове надежде, да ће порачити и примати се ми за еданъ коракъ ближе къ цѣли, коя имъ нисе могла исчевиути никада испредъ очию.

Та жалостна и несретна судба народа србскогъ нисе била и остала сама, она е предиячила само равной и подобной судби други народа.

По некомъ времену сѣйни Цариградъ постао е цѣло Косово за грчки, а Варна и Мучѣ полукосово за угарске народе... и подигнути на будимскимъ краљѣвскимъ дворомъ полумѣсецъ претно е преко колдругогъ столѣћа мрачномъ полонаномъ својомъ кресту, а сѣйномъ сѣйности и власти бечкогъ и други владательски дворова у Карони. (Тако е, живо.)

Неволя дакле она, коя е била најпре само србска, постала е после и србска, я грчки, и угарски и аустриски.

Бднако угвѣтени народи по единакой судби сло-

јој батам се обично еданъ за другога, и едана невоља веже их одног за другога.

У такошъ колу повезани еданъ за другога на-лазили су се народи србски, грчки, и угарски и у другој половини седамнаестогъ столѣћа, кадъ е подигао Леополдъ I. оружјѣ свое на обштегъ непријатеља и угибатеља речени и остали христијански народа.

Цѣль подигнутогъ тогъ леополдовогъ оружја била е по речма пѣговимъ: извостати и повратити угњѣтенимъ народима христијанску и наредну слободу. И гласъ те праведне и свете цѣли, кои е управно 6. апр. 1690. године у писменомъ пови-ву своје самъ Леополдъ I. на предке наше, пне могао ненаћи, по досадъ реченомъ, готовогъ од-зива у прсила њиовима.

У позиву дакле и одзиву томе лежи повод уз-рокъ и почетакъ уговора наши са Леополдомъ ир-вимъ учинѣни, и толикимъ царскимъ дипломама и привилегијама потврђени и утврђени; а у овима лежи поводъ узрокъ и почетакъ наше сто седам-десетъ годишњѣ судбе. (Тако е.)

Далеко би одступно одъ задатка нашегъ, кадъ би споминао редомъ и поименце све оно, што нам се догађало после ти уговора. А и онако е до-вольне позната већъ данашњимъ даномъ и деци нашеј жалостна судба деспота Ђорђа Бранковића, судба достоинства войводскогъ и вицевојводског, судба власти грађанске предане патријарху Чарно-вићу и његовимъ преемницима, судба придворне србске депутацие, судба граница жоричке и по-тиске, судба народногъ сабора темишварског, суд-ба придворне србске канцеларије и судба поедини народни люди и целогъ народа нашегъ. (Тако е, живо.)

Неуморна предноћа многозаслуженогъ историо-писца нашегъ, архимандрита Рајна, извала е на видило нашегъ србскомъ свету и заслуге оне, ко е стекло себи народъ за оно време, и патњѣ оне, кое су му давале повода, да се незадовољава са судбомъ својомъ.. а пробудѣна народна свестъ где-кош влађи и новии писатеља наши додала е и тимъ патњама и заслугама народнима и доцнива, пра-во значењѣ... оно значењѣ, сл. господо србска, по коме оне немогу остати у историји и у животу правне свике, и узалудна тренућа времена и на-шегъ напрезања. (Живо...)

Нама е дакле доста опоменути се и овом при-ликомъ у обште онога, чега се неможемо неопо-менути никада, кадгодъ се састанемо.

Одъ времена споменутогъ позива и одъча до данасъ протекло е већъ пуни сто седамдесетъ го-дина, и у целомъ простору тогъ времена неналази се ни една точка, съ кое би могли пасти и най-манија тамна сѣнка на обећану и уговорену од наше стране вѣрностъ и приврженостъ према нашимъ законитимъ монархима (истина, живо); али нема ни таке точке, на којој би ми могли били осећа-ти, да смо уживали обећану и уговорену народну слободу, невелимъ у пуној мери, али у оноликој одъ све неволъ, у којој смо ю кадъ заслужи-

вали, и у којој намъ се кадъ могло уступити то уживањѣ у овимъ земљама. (Тако е.)

А кадъ би ишли редомъ съ године на годину, съ месеца на месецъ, са седмице на седмицу, съ дана на данъ, неби наишла у целомъ томъ време-ну ни на едну годину, ни на еданъ месецъ, ни на едну седмицу, ни на еданъ данъ, кадъ нисмо стој-ли по уговору нашегъ готови, и преко уговора нашегъ готови него ли ико други съ имовиномъ и животомъ нашимъ на свесрдној услузи и вѣр-ној служби цару и држави... дакле кадъ неби били заслуживали уживати народну слободу у оној мери, у којој намъ е обећана. (Истина, живо.)

Велики и крвави дољњи и спољашњи ратови водили су се толико и толико пута за то време, и колико е годъ било у њима батака, боева, о-кршала, и ограња, ниједно то ние могло доћи ни проћи и безъ наше беде и неволъ, и безъ наше муче и жртве... и нема ваљда ни едне стопе, ни еднотъ недли земљѣ, на коју е кадъ стала или па-ла војујућа сила државна, а да она пне пакривше-на и крвљу, ние наговна и костима наше браће и наши народни љубака. (Истина живо.)

То е, сл. господо србска, подисе и печат наши предка и наш, кои су придавали они, и кое при-даемо и ми непрестано нашимъ привилегијама и у-говорима према подпису и печату царскомъ. (Жи-во.....)

Па кадъ противу тогъ подписа и печата нашегъ неподисе за толико година ни еднѣ дипломатична, ни политична, ни правословна душа гласа свога онде, где се проливала, и где се пролива крвѣ наша да се очисти, или одбрани, или сачува земља одъ непријатеља.. а незнамъ и несваћамъ, како се може подигнути икош гласъ противу подписа и пе-чата царскогъ онде, где ми зактевамо, иштемо и тражимо, да намъ се уступи уживањѣ права и по-властица наши тимъ подисомъ и печатомъ овигу-рани. (Тако е.)

Коме се недопада и коме неприј никоко ово друго, тогъ можемо зачитати јавно и предъ це-лимъ светомъ, зашто да му се допада и да му прѣи и оно прво. (Тако е, живо.)

Незнамъ, сл. господо србска, обе ли се чипи-ти коме праведна или неправедна та мисао о значењу и важности наши повластица; али она е зацело тако живила и дијавала се увекъ у све-сти народа нашегъ... пружала се увекъ као нека основна непревидана и пендзвезавана жица провѣ све догађае народногъ живота нашегъ, и она е у-право дала повода знаменитой оној майској на-родној скупуштини, и њѣнимъ точкама....

Набојте се сл. господо србска, нећу и споми-њати судбе, коју су имале и обрзале точке те, докъ су стојале написане на папиру, ни ти ћу го-ворити о томъ, како су нагледале оне после, кад су уведене биле у животъ. Сви ми, кои смо се скупили на овој народни саборъ били смо посло-ци и очевидци и онога времена кадъ су оне заче-те, и онога, кадъ су оживотворене, и знамо, прло добро знамо, съ каквимъ су се лицемъ и стасомъ появили оне у постанку своје, и съ каквимъ су

корачале после крозъ животъ, нећу да рекнемъ, до спое смрти, али могу рећи до оногъ злеудногъ часа, кадъ имъ е смртъ наменѣна и изречена.

На овомъ месту и у овомъ тренућу прече ће бити, ислимъ, за насъ, спустити међу нас и ме-ђу нашу прошлостъ густу завѣсу, да застре онај простор времена, у коме су сами самотворни љди, и да заклони од очию наши све оне немиле и не-повольне догађае, кои би насъ могли извести из ладнокрвности, коју намъ е св. патријархъ вруће препоручуе, и безъ кое се доста тешко долави до разборитогъ савѣта, и напредногъ излазна на заеднични договарања.

Али има нешто у политичкомъ пораку майске скупуштине, што се неће и неможе избрисати ни-када изъ историје наше, дакле што се не да закло-нити ни овомъ приликомъ од очию наши.

Његово Величество потврдило е изборъ войво-де и попратило народу нашемъ то старо историч-ко достојанство, одобрило наименовањѣ патријарха, и оставило цркви то црвено достојанство, призна-ло войводовину србску и означило јој на лицу зе-мљѣ просторъ и место њво, примило наслов ве-ликогъ србскогъ войводе, и тако царскимъ сло-вомъ и дѣломъ призвало, одобрило, потврдило, и осветило у начелу права народа нашегъ. (Тако е, живо.....)

Мисао дакле народа о правомъ значаю и пра-вој власти повластица свои, одржала е у наче-лу побѣду надъ себичнимъ ошмъ мудрованѣмъ, кое тражи слово, што убѣи, и налази га и онде, где га не а, да е вѣице смлати духъ... онај дух, кои е живљава права и повластице наше. (Жи-во.....)

Нека побѣи цену повластицама нашимъ, ко год оне, и нека осућуе повластична захтевања наша како ко оне: али, одустати од те народне мисли, и оставити то пољѣ народни повластица и данасъ значило би за насъ одустати одъ прошлости и од историје наше, и оставити онај путъ, којимъ нас е довела онамо, и поимъ насъ води и овде звез-да наша къ оној будућности, на коју данашњимъ даномъ сви безъ разлике народи напоредо теже... (Живо.....)

Ако самъ добро сватио духъ говора и речи све-тогъ патријарха, то би намъ био путъ, којимъ нам ваља и данасъ поћи; то би памъ било пољѣ, на комъ намъ ваља и данас остати.....

Неиспадне ли намъ за рукомъ ни тимъ вѣко-нитимъ, ни тимъ еднимъ путемъ наишлѣ доћи до онога, што узактевамо, увиштемо и утврђимо, онда ћемо се моћи позвати предъ целимъ светомъ съ правдомъ на вѣчну правду божию, и оградити се правомъ противу сваке неправде и њѣне пре-тежне силе.... моћи ћемо у свести испуњѣ дуж-ности наше чекати друго време... време, ко е блати и наше, и увѣрити тимъ начиномъ и поступ-комъ нашимъ све оне, кои стаю царској правди на путъ, да се неполаже оружѣ онде, где се од-лаже... а за насъ тражићемо међутимъ утѣхе у оној на сваку силу и невољу удешеној светой на-родној пословици, која каже, да е свака сила за времена, а невоља редомъ иде..... (Живо.....)

ИТАР КОПАДИ

17-1443

ЗАКЛЮЧЕНА

србскогъ народногъ сабора држаногъ у Карловци сремски год. 1861.

Народъ србски уследъ найвишегъ рѣшеня Ц. кр. Велич. одъ 3. марта 1861. иъ срезова сремски румскогъ и илочкигъ, изъ Бачке и Баната чрезъ избране посланике свое на ванредномъ сабору у Карловци сремски 21. марта (2. априла) 1861. отвореномъ, и следећи дана продуженомъ скупштинъ за обезбеженъ премоуштвенихъ политично-народни права, на привилегијама императора римски и краљва угарски основани, налази емства у особеној географичној области са собственомъ народномъ организациомъ, на кою челу стои избрани войвода србски и са известномъ автономномъ подзаштитомъ уставне слободы, кою ње Срби не као индивидуа него и као народъ уживати.

Тога ради поменути народъ србски предлаже слѣдуюћа условия саюженя войводине србске и тамшнскогъ Баната са краљвиномъ Угарскомъ, односително са краљвиномъ тродномъ Хрватскомъ, Славониомъ и Далмациомъ найвишимъ рѣшенъмъ Његовогъ ц. кр. Велич. одъ 27. децем. 1860. и 5. јануара 1861. одрѣбеногъ.

I. Область она, у којој Срби по већини живе, има се признати као область србска у краљвини Угарској, односително у тродној краљвини Хрватској, Славонији и Далмацији подъ називомъ „Войводина Србска.“

У область ту по прикљученомъ автономномъ нацрту спада:

1. Цели провинциалии Сремъ, т. е. румски, илочки и вуковарски срезъ (процесъ).

2. Долина Бачка са околнимъ пограничнимъ местима, кою јошъ у войводину спадаю: починиоци одъ Дунава: Сонта, Сомборъ, Стари и Нови Сиваць, Кула, Стари и Нови Врбасъ, Сентомашъ, Мохољ.

3. Банатъ са слѣдуюћимъ пограничнимъ местима, кою јошъ у войводину спадаю: починиоци одъ Мориша: манастиръ Ходошъ, Нови Бодрогъ, Нова Вишга, Феулакъ, Секусякъ, Наџфала, Варишъ, Кетгелъ, Кнезъ, Церимошъ, Србони Сентнетеръ, Старо Вешеново, Врбица, Црна Бара, Мокринъ, Велика Кикинда, Мали Оросишъ, Клара, Кеча, Ченей, Неметъ, Мали Бечкерекъ, Мехала, Темишваръ са предградима, Фрайдорфъ, Утвињъ, Романски Сент Михаль, Дивяшъ, Србски Сентмартонъ, Иванда, Чебаа, Чаково, Мацедония и Гадъ, Биръ, Толвадия, Сока, Дефта, манастиръ Сентџураџъ, Берекуца, Коморски Сентџураџъ, Оморъ, Брешѣ, Дежанфалва, Мали Жамъ, Волико и Мало Средиште, Мескѣ, Јбука, Войводинце, Суботица, Подпоранъ, Влајковаць.

У банатски пределъ войводине србске, спада све што између гореназначенихъ пограничнихъ места, воене границе, Тисе и Мориша лежи.

Петроварадинска, немачко-банатска регимента, и тителски батальонъ са дотичнимъ слободнимъ милитарскимъ комунитетима имаю се као саставни део войводине србске сматрати.

II. Войводина србска има свою самосталну унутрашню администрацију, кою ње непосредно зависити одъ средоточногъ правительства (запада одъ дворске канцеларије угарске, а односително на Сремъ одъ дворскогъ дванесте-

рнума тродно краљвине Хрватске, Славоније и Далмације).

Администрација войводине има добити и задржати народну србску организацију.

На челу политичне администрације войводине стои избрани войвода србски са советомъ войводинскимъ као друга инстанција у политично-административнимъ делима.

Саветъ войводински има поглавито Србија православно-источне вере, а по сарамерию иноплеменогъ жительство войводине и индивидуама други народности поучувати бити.

Место, у коме ње войвода србски са советомъ войводинскимъ стално пребивати, определити се саборъ за изборъ войводе србскогъ скупштинъ, а устройство савета войводинскогъ скупштинъ войводине са одобреньмъ Његовогъ ц. кр. Величества.

III. Слободанъ изборъ войводе србскогъ, као политичногъ поглаваря войводине. Войводу србскогъ бира изъ народа србскогъ православно-источне вере общи саборъ свию Срба у Угарској, Хрватској, Славонији, Далмацији, и у целој военој граници живехи.

У избору войводе србскогъ учествоваће изъ урока тога, што е войвода србски удио и политични поглаваръ войводине србске, и то единствено, ако и докле предпоменуто качество войводе србскогъ постоало буде, сарамерно и иноплеменца у войводини србској живехи, безъ разлике вероисповѣданя закономъ досадъ прихлани.

Представништво народно на изборној скупштини и начинъ бирања войводе србскогъ определити се одобреньмъ Његовогъ ц. кр. Велич. патриархъ србски у споразумљиво са неколико чланова овогъ сабора провизорно, а дефинитивно први за изборъ войводе србскогъ сазвати саборъ.

Право потврѣня избраногъ войводе србскогъ пристои Њг. ц. кр. Величеству.

Достоинство войводе не може дуже одъ шестъ месеци упривно бити; — у течаю тогъ времена има патриархъ србски или патриархески местозапушникъ са дозвољивъмъ Њг. ц. кр. Велич. народни саборъ за изборъ войводе србскогъ сазвати. —

Войвода србски може само збогъ доназане кривце свргнути, или збогъ немоћи одъ изборногъ сабора приповзате или на свое захтеванъ у стани мира постављивъ бити.

Войвода србски има гласъ и еголциу у горној таблѣ джете угарске, и да буде Ваго Регни у реду одма за таверникомъ. — На сабору тродно краљвине Хрватске, Славоније и Далмације има войвода србски гласъ и еголциу одма за баномъ.

Войвода србски е редовни председателъ областне скупштинѣ войводине србске, — као и главни заповѣдникъ народне страже (гарде) у войводини ако се ова уведе.

Войвода србски приимае плату његовомъ достоинству сходну изъ државне касе, кою ње Његово ц. кр. Велич. определити.

IV. Войводина србска извршуе свою автономию у областној скупштини својој, кою

ње се по потреби периодично држати, и кою ње се делокругъ на слѣдуюћа простирати:

1. У областнимъ интересима доносити са одобреньмъ Њг. ц. кр. Велич. статута, кою общемъ закону исеу противна.

2. Обнародовати законе земальске.

3. Контролирати политичну администрацију войводине, и у тогъ обзиру представљати на Његово Величество, или предлоге на законодавство чинити.

4. Данакъ за войводину определити порезати на поедине срезове, утицај узимати на купљивъ и предаванъ данка.

5. Предрачуњъ трошкова кои су за областне цели нужни определити, те трошкове порезати, и начинъ купљивъ и рачунодавани одредити.

6. Контигентъ рекрута, кои на войводину спада репартирати.

7. Заключени доносити у свима делима, кою се на благостанъ и потребе войводине србске односе и тилъ подобна.

Представништво народно за областну скупштиную войводине србске определити се одобреньмъ Његовогъ ц. кр. Величества патриархъ србски у споразумљиво са неколико чланова овогъ сабора провизорно, а дефинитивно прва областна скупштина войводине србске.

V. Войводина србска има едно общегъ земальско законодавство у смотреню предела бачки и банатски са краљвиномъ Угарскомъ, — а у смотреню Срема са тродномъ краљвиномъ Хрватскомъ, Славониомъ и Далмациом.

При законодавству краљвине Угарске биће войводина колективно представљена чрезъ посланике, кою ње областна скупштина непосредно бпрати, числомъ онихъ и за време оно, кою общи законъ определити.

Представници ови представљаю народ србски као такови, а по себи се разуме, да она иста иста репрезентативни карактеръ, и она иста права имаю, као и остали посланици при законодавству. —

Представници Срема као саставногъ дела войводине србске при сабору тродно краљвине Хрватске, Славоније и Далмације определити се догичнимъ закономъ тродно Краљвине.

VI. У войводини србској е езикъ званичногъ деловодства кодъ политични и судиски власти, и кодъ скупштинѣ србске са кириллицомъ и то како у унутрашњој служби, тако и у одношеню са вишимъ властима, и обратно.

У одношеню са ванобластнимъ координиранимъ властима има се наблюдавати узаймность.

Власти су дужне наредбе свои, кою на местне общине непосредно управляю, у ономъ езику издавати, кою е у дотичној общини деловодни.

Свакој месној общини оставя се слободанъ изборъ деловодногъ езика у своимъ общинскимъ делима.

Свакомъ е слободно прошена и тужбе на власти ма у комъ езику подносити, и при скуп-

штатнама на којима се у кругу Војводине постављати особити велики жупани, но војвода има на челу целе областне администрације у војводини српској бити, и у поединимъ деловима војводине уедно и сва она права упражњавати која великимъ жупанима пристоје.

Областна скупштина војводине српској има власт, са одобренимъ Н. ц. кр. Величества [делу унутрашњу] имену политично-административну и судијску организацију војводине српске определити, и у будуће престројавати, вако потребе наше изискивале буду.

VIII. У Војводини српској установиће се особени апелациони судъ, као друга инстанција за судијска дела целе војводине.

Како апелациони судъ, тако и првостепени судови у војводини српској имаю се попунити поглавни Србима православно-источногъ цркви, а по саразмерию ницпоменогъ жительства војводине и индивидуума други народности.

IX. Трећа судијска инстанција биће у смотрену предела бачки и банатски у војводину српску спадајући при врховномъ суду угарскомъ (сада септевирату), а односително на Сремъ при врховномъ суду троедне краљевине Хрватске, Славоние и Далмације.

X. При свакој највишој вако политично-административной, тако и судијској инстанцији имаю увекъ у смотрену предела бачки и банатски на војводину српску спадајући по два, а у смотрену Срема по еданъ референтъ са решавајућимъ гласомъ и са нужнимъ персоналомъ изъ Срба православно-источне вере, и то односително на струку по-

литично-административну на предлогъ војводе српскогъ намештени бити.

XI. Достојанство патриарха српскогъ скончано е неразлучно са митрополитомъ карловачкомъ, и неможе се више укидати.

Патриархъ српски има гласъ и столицу у горњој табљи законодавногъ сабора угарскогъ одма после примаса Угарие, а на сабору троедне краљевине Хрватске, Славоние и Далмације предъ архиепископомъ загребачкимъ. — Бишепопи православно-источне вере имаю гласъ и столицу на сабору Угарие, и односително на сабору троедне краљевине међу диецезанскимъ епископима римске вере по реду освешени.

XII. Спољашњи знаци српско-народногъ политичногъ живота у војводини српској асу грбъ и застава српска.

Грбъ војводине српске састои се изъ белогъ крста на пољу црвеномъ са четири плаветна оцала.

Застава српска са бојма црвеномъ, плавоомъ и беломъ има се у целой војводини српској поредъ царске, а у пределима бачки и банатскимъ на војводину српску спадајућимъ и поредъ угарске заставе при значајнимъ свечаностима обавезателно употребљавати.

XIII. Патронъ војводине српске есте св. Сава. О томъ српскомъ празнику имаю се мноверимъ жители војводине српске одъ својоу послова уздржати, одъ кои се Срби православно-источне вере о празнику св. Стефана краља угарскогъ уздржавати мораю.

XIV. Кадъ се у военој граници система војна укине, но кое се само са саразмернимъ общенародномъ сабора Срба православно-источне вере изъ Угарие, Хрватске, Славоние, Далмације и целе воене границе укинути може, — и ано се и безъ укинућа системе воене

уграници военој уставне институције вако онда да се сва ова определени и на садашњемъ петроварадинску, немачко-банатску, Српско-банатску регименту и на тителски батальонъ са дотичнимъ слободнимъ милитарнимъ комунитетима, као на саставне чести српске војводине распростру, — и число представника војводине српске при сабору угарскомъ а односително на Сремъ при сабору троедне краљевине Хрватске, Славоние и Далмације као и число званичника српски при ередоточнимъ надлежательствама саразмерно умножи.

XV. Што се тиче дела црквено-народни, односећи се на цркву, манастире, клириъ, фундација, воспитанъ, школе и тима подобна заведења и установљени у кругу војводине српске и изванъ ове народу српскомъ припадајући, то да се остави подпуно право народу српскомъ и његовимъ црквенимъ и светскимъ органима, вако у смотрену устройству, тако и управљени и располагани и контролирани безъ утицаја државногъ управительства и законодавства, осимъ едного врховногъ надзирательства.

Далъ определени у овомъ смотрену заживаю се общенародномъ српскомъ сабору.

XVI. Сва предлажућа определени одъ дотичногъ земалскогъ законодавства прихвљени сачинаваће уговоръ, одъ кога ни една страна безъ саизвољнија друге одступити неможе.

Уговоръ тај као основи (фундаментални) законъ редовномъ законодавству земалскомъ неподлежи, явити се може највишимъ решенима, или заключенимъ земалскогъ законодавства променити, укинути, суспендирати, или противъ смисла речи толковати.

Прочитано и прихвљено у седници српско-народногъ сабора у Карловци Сремски дана 16 априла 1861. државној.

(Слѣдую подписи.)

СРЕБНИКЪ
1861 ГОДИНЕ

МЕТАР ПОПАДИ